

På besøg 300 år tilbage i tiden:

Flyttet ind hos The Amish

Kunstneren Monica Ritterband har i et par dage bosat sig hos en Old Order Amish familie i Pennsylvania

Dette er et af mine mere private fotos fra mit ophold hos Emma og Ben. Fotoet får mig til at tænke på, at uanset vi lever meget vidt forskellige liv, så kan man med humor og latter finde fælles almen menneskelig kontakt.

Turtle Hill Road, Skildpadde-bakke-vej. Vi er på en rejse tilbage i tiden til 1700-tallet, hvor der er hestevogne og ingen biler, hvor der er stearinlys og ingen elektricitet, og hvor der heller ingen fotos eller fjernsyn findes, men hvor der derimod er et righoldigt udvalg af Guds ord med snørklet skrift i alle husets rum.

Her er hele livets fokus og fundament familien, kirken og menigheden og den allerdybeste tro. Her er livets endegyldige mål en sikret plads i Guds himmelske have. Og vejen dertil er brolagt med ældgamle traditioner og en nøjsom levevis som hæderlige, hårdt arbejdende og rettroende håndværkere og landmænd. Med køer og en lille mælkeproduktion og jorde der dyrkes som man gjorde for 300 år siden. Med plov og hest. Og afgrøder til hovedsaglig eget og familiens behov.

Øverst på bakken bor Emma og Benjamin, eller måske skulle jeg skrive Benjamin og Emma, for her er det manden med det store oldingeskæg, den høje sorte stråhat, selerne og lommeuret, der leder familiens veje, og her er

det kvindens fornemste og mest velsignede opgave, at føde så mange børn som er hende overhovedet fysisk muligt.

6-7-8-9-10 børn er ikke noget særsyn.

Vi er i Amishland, nærmere indkredset, Lancaster County, Ephrata i Pennsylvania, USA, 2018.

Jeg er på vej opad skildpadde-bakken til Emma og Ben med hele min oppakning og min store forundring og mange spørgsmålstegn. Jeg skal bo hos dem i to nætter og tre dage og være sammen med dem fra morgenen til aften.

Jeg ser den røde lade og det kitfarvede træhus og den lange tørresnor med de mange hullede og stoppede sokker, de trevlede karklude og de karakteristiske sorte og løse herrebukser med de iøjnefaldene store seleophæng. Og jeg ser den velkendte bugge, hestevognen, med den særlige mørkegrå kaleche, og så ved jeg, at jeg er kommet det rette sted. Hos The Amish.

Jeg får øje på en lille bitte mand med et stort oldefarskæg. Han nærmer sig mig. I et kort øjeblik tror jeg, at der alligevel eksisterer nisser.

Ingen elektricitet

Jo, det er her. Jeg er lidt i tvivl om jeg skal række hånden frem for at sige traditionelt goddag, da Amish-folket er kendt for at være meget tilbageholdende. Men Ben, som er et halvt hoved mindre end mig (og så er man indiskutabelt en lille fætter) præsenterer sig og langer sin overraskende kæmpestore lab af en hånd ud. En hånd der er en inkarnation af årtiers og måske endog generationers hårdt fysisk arbejde. This way!

Vi er så langt ude på landet som man kan være, fugleflojt og lugten af vådt hø og hestestald... Højlys dag. Vi træder indenfor, og en uventet dunkelhed slår mig i møde, vi står i et kæmpestort køkken. Det meste er tom gulvplads. I det forladte lys skimter jeg mørke køkkenskabe af træ, en mængde flossede viskestykker som alle hænger på en rotunde af klemmer, og på en knagerække to sorte H.C. Andersenagtige stråhatte. Der står også et par godt udtjente træsko ved foden af den gamle brændeovn, og i et hjørne har Ben og Emma placeret deres tunge lænestole med de givetvis mange årtier på bagen. I den ene ligger der et hjemmehækket kludetæppe. Emmas plads. Gætter jeg. Og så ser jeg, at der i loftet over spisebordet med den grønne dug, (grøn er den foretrukne farve for duge og gardiner hos Amish) hænger en boremaskine påmonteret en lampe. Mit blik gør ophold. Jeg skal lige snurre min tanke et øjeblik. Jow, det batteridrevne værktøj leder energi til lampen. Og det er tilladt ifølge Amishfolkets sjældne opdaterede påbud og forbud. Får jeg at vide. Påbud og forbud, dem er der mange af og de udgør en betydende del af rygraden og kernen i selve livet for Amish-folket. Ben bemærker åbenbart, at jeg står og stirrer på lampen over bordet. "Vi må gerne bruge batteri og propan til at lyse op med, men absolut ikke elektricitet." "Hvorfor ikke?" "Fordi vi Amish ikke kan lide at være afhængige af samfundet. Vi vil være selvforsynende. Lad os sige, at strømmen går, så har I andre et problem. Det har vi ikke." Jeg hører hende ikke, men pludselig står der en ældre kvinde henne ved komfuret og skæver til mig. Hun er iført en gulvlang, tung, mørk, ensfarvet kjole med forklæde. Der er ikke en knap eller en hægte at se. Det hele er samlet og lukket med knappenåle. Hun bærer en hvid kyse omkring håret, som er stramt redt og delt i en skarp midterskilning og samlet i en knold i nakken. Hun har bare fødder. Hun hilser en anelse forbeholdent på mig. Og ser tøvende og kortvarigt på mit ansigt. Emma. Bens kone og mor til deres 6 børn. Ben fører ordet. Han viser mig op på mit værelse ovenpå, hvor også den ugifte søn Andy på 37 år har sit. Jeg får udleveret en lommelygte og derudover er der en batteridrevet sengelampe som afgiver et så indtrængende blå-hvidt lys, at trangen til at forblive i mørket bliver udtalt.

Tiptip-oldefaren

*"God grant us the Serenity
to accept the things I cannot change,
Courage to change the things I can
and Wisdom to know the difference."*

Emma i færd med at lave morgenmad.

Her er spisebordslampen drevet af en boremaskine...

Det lille blomsterdekorerede skilt hænger på væggen over kommoden. Og ovenover det et stort ur. Amish elsker vægure, og de fleste familier har mange af dem. The Amish går aldrig med armbåndsure, ej heller vielsesringe. Formodentlig bliver smykker set som en del af en dekadent livsstil. På en af væggene hænger et klassisk Amishquiltet lille tæppe. Og på en anden væg et par gamle kalendere med hestemotiver, de hænger lidt højt og ensomt oppe på væggene, som herudover er totalt bare. Men på alle vandrette flader står der i tifold af små souveniragtende nips af enhver art, nogle stadig i deres oprindelige indpakkede cellofan. Mit prunkløse værelse har en gyngestol i hjørnet, lavet af Amish-folket, som er bredt kendte og respekterede for deres flid, omhyggelighed og gedigne snedkerarbejde. Jeg er flyttet ind.

Vi tænker os til en kop kaffe. Under boremaskinen. Ben og Emma. Deres tiptipolde-familier, som oprindeligt kom fra Schweiz og Holland har været Amish i generationer. Emma fortæller, at hendes tiptipoldefar af nysgerrighed gik ombord på en båd til USA, hvor han egentlig blot skulle se sig omkring og stå af igen inden båden afsejlede, men ved et uheld kom han ikke af skibet i tide, hvorefter han efter ugers sejlads endte i USA. Herefter adskilt for livet fra sin familie i Europa.

Men til al held, fortæller Emma, mødte den unge dreng en gammel mand, der lignede hans bedstefar til forveksling, så Emmas tiptipoldefar besluttede sig for at følge i den gamle mands fodspor og blev efter en årrække optaget i dennes familie. Det blev starten til Emmas store Amishfamilie, som nu ligger spredt ud over hele Lancaster.

Indbyrdes taler Emma og Ben det særlige Amishsprog som er en sammenblanding af dutch og tysk og engelsk. Det er dét sprog deres børn tilegner sig før alt andet. Først i skolen lærer de at tale engelsk.

Jeg begynder nu, animeret af Emmas familiehistorie, at spørge mere ind til Emmas liv som Amish, om hvad der interesserer hende, hvad hun læser, hvad hun gør, når hun ikke ordner hus, hvad der er hendes livs mål, men hun styrer udenom og jeg kan klart mærke, hun trækker sig tilbage. "Jeg passer hus. Jeg har ikke tid til så meget andet. Det er mit valg", siger hun kort. Jeg ærgrer mig. Jeg har været for direkte, og jeg beslutter mig for at være mere forsigtig næste dag.

Emma har rejst sig og er nu gået i gang med aftensmaden. Hun henter sine grøntsager udenfor i køkkenhaven. Hun hakker og skræller og svitser og steger og koger og pisker og bager. Emma arbejder hele tiden, hendes sene krop og arbejdsomme, og i lighed med Bens, overraskende store hænder er hele tiden beskæftigede, men hun lytter med ryggen.

Jeg kan mærke det.

The Amish må ikke uddanne sig. Fortæller Ben mig. "Vi skal lære det samme som vores forældre kunne, hverken mere eller mindre. Vi går i skole indtil vi er 16 år."

Der er ikke noget der hedder skoleklasser hos the Amish. Der er kun een klasse og een skolelærerinde og hun underviser de 7-årige og de 15-årige i samme lokale og på en og samme tid.

Selv fra de er helt små skal pigerne gå i lange kjoler og have deres hår samlet i en knude på nakken med net omkring. Og drengene klippes i den karakteristiske grydeklip, en frisure som de har hele livet igennem. Og fra de er helt små påklædes drengebørnene i de kendte Amish herrebenklæder med seler.

Jeg sidder på bagsædet i Bens buggy på vej hjem til gården på Turtle Hill Road – Skildpaddebakkevej...

Set ud af min bilrude på vejene omkring Lancaster County. En Amish-buggy. Man kan se forskel på en Amish-buggy og en Mennonites buggy. En Amish-buggy har mørkegrå kaleche og en Mennonites buggy har sort.

Amishskolernes bygning er alle bittesmå, nok omkring 35 kvadratmeter ialt, og de må kun rumme et enkelt klasseværelse. Bliver der flere end 28 elever i en skole, så bygges der bare en skole til. Der er mange skoler i området. Toiletterne skal efter foreskrifterne være udendørs. Magelighed og behagelighed begrænses og holdes i stram snor fra Amishbørnene er helt små. Når de er fyldt 16 år afsluttes skolen og yderligere uddannelse eksisterer ikke.

“De lærer jo alting af os, ligesom vi lærte af vores forældre.”
“Jamen, hvad hvis man gerne vil uddanne sig yderligere, hvis man har et talent, en evne der kan føre en videre?,” spørger jeg Ben.

“Jamen, så er man bare ikke Amish længere og må tage herfra. Men hvorfor skulle man det? Hvad der var godt nok for vores forældre må også være godt nok for os. Jeg er en lykkelig mand og kunne aldrig tænke mig et andet liv. Når

jeg, eller en anden Amish farmer, engang ikke kan arbejde længere, så skal den yngste søn overtage gården og så flytter man i et *grandfatherhouse*. Alle farme her har bygget sådan et på deres grund. Vi har vores udlejet indtil Andy engang gifter sig. Og må det snart ske”, tilføjer Ben.

“På den led er vi hele livet tæt på familien. Det er da meget bedre end at bo på de dér English-ældrehjem, ik’ sandt?”
“The English” er betegnelsen for alle de amerikanere som ikke er Amish. Og fordi de jo taler engelsk, som Ben forklarer.

“Jo, men hvorfor er det den yngste og ikke den ældste, som overtager gården, hvilket jo er det mest almindelige?”

“Fordi når den ældste flytter hjemmefra, så er faren ikke så gammel, at han skal gå på pension, men det er han til gengæld, når den yngste søn er gammel nok til at overtage farmen.”

“Hvorfor er det egentlig så vigtigt at få så mange børn?”

“Fordi så er vi flere til at deles om arbejdet.”

Jeg tænker, at den store børneproduktion også er en effektiv metode til at bevare og udvide de mange Amish-menigheder. At blive mangfoldige. Som der står i biblen.

Ben fortæller mig, at fra børnene er helt små skal de hjælpe til. Deres første job på gården er ofte at give kalvene mælk.

“Og det elsker de”, siger Ben, som også mener at Amish børn er meget lykkeligere end alle andre børn. Ben siger, at han næste dag vil tage mig ud på en større Amish-gård og vise mig staldene med malkekøer og kalvene. Og hestenes båse med de mange ponyer.

“Vores børn får ponyer, og de vokser op med dem, og lærer at køre bugge, hvor jeres børn får elektronik. Jeg tror, det er meget sundere for børnene at passe ponyer og ride på dem end at have næsen nede i en mobiltelefon dagen lang, ik' sandt?” Lige på det punkt er jeg helt enig. Og jeg nikker med tyngde.

Et par dage forinden har jeg mødt nogle amerikanske skolelærere som fortalte, at der blandt Amishbørn er en betydelig lavere forekomst af ADHD end hos den almindelige befolkning. Der er ganske enkelt ikke så meget der distraherer dem.

Amish har forbud mod prævention. Jeg ved ikke om det er god tone at stille spørgsmålstejn ved om det er hensigtsmæssigt at få så mange børn.

Men Ben er meget åben, mere end de fleste Amish. “Jeg kan godt lide mennesker”, siger han. Han kalder sig selv for “a people-person”.

Jeg konstaterer alligevel lidt forsigtigt. “Når en kvinde er oppe i årene, så kan det jo være belastende at gennemføre en graviditet og føde et barn” Jeg undlader at spørge direkte. Men Ben svarer uanfægtet og umiddelbart.

“Så må hun bare passe på.”

Traktor uden dæk

Det er ved at være tæt på Emma og Bens sengetid. De går til ro kl. 21.30. Pludselig, mens vi snakker, går lampen med boremaskinen ud. Og nu sidder vi i tuschmørke. Men den situation kommer ikke bag på dem, for lige i et kosteskab er der et ekstra batteri, og så der lys igen.

Det med ikke at have elektricitet i huset, telefoner og selv køre bil er et helt afgørende punkt for at være en ægte Amish. Men jeg tænker, at der dog må være undtagelser, eftersom der er flere farmere som laver så stor en mælkeproduktion at de sælger til mejerier. Og mælken skal jo holdes kold. Og hvor mange køer kan en enkel Amishfamilie egentlig magte at malke i hånden?

“Det er rigtigt nok, hvis man har mere end 25 køer, så er det svært at overkomme at malke dem, så her bruger vi malkemaskiner som kører på en generator.”

“Men jeg ser jo også traktorer hos Amishfarmerne. En traktor er vel også en slags bil. Og biler er jo strengt forbudt...”

Ben smiler sit lille skæve smil og kigger lunt på mig.

“Vi bruger ikke traktorerne til at køre med, kun som drivkraft. Og du skal i morgen lægge mærke til, at vi har pillet gummidækkene af vores traktorer – du vil kun se selve stålhjulene.”

Hjemme hos Emma og Ben i deres køkken. Bemærk det lille praktiske Amish husgeråd, som er i mange Amish hjem. Nærlig træ-rotunden med tøjklammer som man hænger sine våde karklude og viskestykker op på.

I Lancaster kan man i en dertil indrettet lade købe kunsthåndværk udført af The Amish. Blandt andet quiltede tæpper, håndudskåret legetøj og meget mere. Her tre Amish-kvinder som arbejder med at producere de quiltede grydelapper, bordløbere og sengetæpper.

Ben med sin elskede hest. Misty er 22 år, fortæller Ben mig og tilføjer, at Misty og ham kender hinanden til bunds og respekterer hinanden.

Da vi næste dag kører rundt i området, med buggien trukket af Bens 22-årige gamle hest, Misty, ser jeg dog flere traktorer som har gummidæk. "Forklaring udbedes, Ben!" Ben er en skælmsk mand som ser en fornøjelse i at blive udfordret og skubbet lidt til...

"De gårde, som har traktorer med gummihjul, tilhører The Mennonites og de er slet ikke som os. Og dem gifter vi os ikke med." Ben udtaler dette med en helt åbenbar misbilligelse.

The Mennonites....

Mennonitterne, som de hedder på dansk, er et protestantisk-anabaptistisk kirkesamfund som blev grundlagt i 1525. Navnet stammer fra den nederlandske præst Menno Simons.

Mennonitterne praktiserer voksendåb og forkaster både ed og militærtjeneste. På verdensplan findes i dag over en million Mennonitter som er den oprindelig bevægelse forud for the Amish. Mennonitterne har med årene reformeret sig i en lidt mindre fundamentalistisk retning. For eksempel må de, modsat Amish-folket, køre på cykel, bruge elektricitet, og kvinderne må gerne bruge flerfarvede, mønstrede og lyse stoffer i deres påklædning. Derudover dækker deres hvide kyser en smule mindre af håret end Amish-kvindernes kyser. De traditionelle Mennonitter kører også i buggis ligesom the Amish, men deres små hestevogne har sorte kalecher hvorimod the Amish har mørkegrå. De mest reformerede Mennonitter har tilladelse til at køre i bil.

Amish startede som en opbremsende bevægelse indenfor Mennonitterne midt i 1600-tallet i et forsøg på at genetab-

Emma giver mig nogle af sine bedste madopskrifter.

lere tidligere strengere levevis. De var utilfredse med, hvad de oplevede som, Mennoniternes begyndende manglende disciplin.

Amishbevægelsen blev grundlagt i Europa af Jacob Amman (1644-1720) fra hvilket deres navn er udsprunget.

The Amish levede oprindeligt i Schweiz og i det sydlige Rhin-området. Der er ikke længere Amishfolk i Europa, de udvandrede til USA, hvor de hovedsagligt i dag bor i Pennsylvania, Ohio, Indiana og Canada.

Indenfor Amish, ligesom hos Mennonitterne, er der forskellige undergrupperinger, nogle mere bibeltro, andre mindre. Hos the Amish er der følgende undergrupperinger: Old Order, New Order, Swartzengruber, Andy Weaver.

De mest konservative er Swartzengruber, som ikke må have træk-og-slip-toiletter. Ej heller bruge propangas.

Ben fortæller, at han og Emma og deres menighed tilhører the Old Order.

“Hvis en Amishfamilie køber et færdigt hus af en, for eksempel, “English”, så afmonterer vi alt el.” Fortæller Ben beredvilligt.

Det overraskende er, at Amish befolkningen ikke er, som man måske kunne tro, i aftagende, tværtimod, det er en stærkt voksende religiøs gruppering i USA. Frafaldet blandt de unge Amish er på mindre end 5 procent. Siger Ben. Jeg mener, at jeg har læst, det er på 20 procent, hvilket også synes mig værende et meget lille frafald, taget urbanisering og unges stigende trang til selvstændighed i betragtning. Når en Amishteenager som 16-årig stopper skolegangen, så

er der i det lille kirkesamfund fokus på, at det unge menneske nu skal møde sit livs udkårne og gifte sig, stifte familie, købe egen gård og starte livsprojektet med at få den store børneflokk. De vælger selv deres partner. Og det sker ved at de unge Amishpiger og drenge mødes og spiller volleyball og snakker med hinanden. Og dater. Hvilket vil sige, at man i ærbarhed kan gå alene ud sammen.

“Men vi Amishmænd rør ikke ved pigen. Det er nok derfor at Amishkvinderne lukker deres tøj med knappenåle, for hvis vi forsøger at tage om dem, så stikker vi os.” Ben ler højt og jeg ler med. Emma afsender et lille stille smil. Emma og Ben har kendt hinanden fra barnsben. De har været gift i 48 år. De er begge 70 år. Om en Amish må skilles? Selvfølgelig ikke.

Man kan kun gifte sig påny, hvis ens ægtefælle dør.

Ben spørger til mit liv. Jeg må jo tilstå, at jeg er gift for tredje gang og at jeg ingen børn har. Antallet af samboere og kærestere i mit liv sørger jeg omhyggeligt for at manøvrere ud af samtalen, nu hvor jeg aner at en vis tryghed har etableret sig i kontakten.

Amish har livslangt kun en kæreste. Og som man gifter sig med. Mit, måske for dem, provokerende liv forbliver ukommenteret, og Emma slår blikket ned og piller ved sit forklæde og Ben læner sig tilbage i stolen. En lille stilhed indtræder. Jeg rømmer mig.

“Hvad nu hvis ægteskabet viser sig ikke at fungere, at man gør hinanden kede af det?” Jeg kigger på Emma som svarer. “For at et ægteskab skal blive godt, så er det vigtigste af alt, tilgivelsen. Ben og jeg har klaret os fint.”

Efter at Misty har fået seletøjet af bugserer Ben sin buggy på plads i laden. Bemærk den grå kaleche – det er særligt for The Amish. The Mennonites har helt sorte buggies.

“Church” derhjemme i stuen

Ellers siger Emma ikke så meget. Hun har det dér kloge, lidt skarpe blik, og kommer ind i mellem med små og korte bemærkninger. Hun ligner i mine øjne en viljefast priorinde i en klosterorden, der ser det hele, hører det hele og ved det hele. Men Emma har ikke brugt sit liv på at ville vide, men derimod på at være den fuldendte Amish hustru. Hvilket blandt andet indebærer at lukke munden, når husfaderen taler og at følge hans ønsker. Jeg oplever op til flere gange i løbet af mit korte ophold, at han i iver afbryder hende, og hun lader det stumt ske. Han laver også om på hendes dagsprogram fordi han pludselig vil noget andet. Emma accepterer det omend med en antydning af en kant af en protest. Hun kan sy og brodere og lave mad. Og hun har født et passende antal børn. Måske lige til den lave side. Men slægten bliver ført videre. De har foreløbig fået 17 børnebørn.

Jeg forsøger mig igen. Om hendes mål med livet? Emma tøver den gang ikke med sit svar. “At komme i paradiset.” Hun og Ben er højt respekteret i Amishsamfundet, og de lægger for tiden hjem til “Church”. Emma forklarer mig, at hos The Amish eksisterer der ikke en kirkelig bygning. Kirken, “The Church” er defineret til at være på skift hos udvalgte hjem blandt the Amish. Hver fjortende dag har Ben og Emma “Church”. Så kommer deres menighed på 45 personer, som er de, der bor nærmest, hjem til dem og afholder i fællesskab en kirkelig handling med bønner, kaffe og sandwich. Deres køkken og de to stuer, som er adskilt

af brede skydedøre, bliver nu åbnet så huset forvandles til et stort rum med plads til alle de mange gæster. Kvinderne hjælper hinanden med at forberede maden.

Præstegerningen går på omgang. Blandt mændene. Det foregår således, at man afgiver en stemme på den, man gerne vil have som præst, og alle de, der har fået tre stemmer eller derover, er accepterede som egnede. Ud af den pulje skal præsten findes.

Mændene skal sætte sig i en rundkreds, og der bliver nu uddelt en bibel til dem hver. Helt tilfældigt. Inde i en af biberne har den afgående præst lagt et mærke. Og på een gang skal mændene åbne deres bibles, og den, der har fået biblen med mærket, er nu valgt og kåret som præst.

Konkurrence og karriere og uvenskaber er noget The Amish gør alt for at undgå. Selv når jeg skal betale for mit ophold hos Ben og Emma, så får jeg diskret at vide, hvad de forventer at modtage, men jeg må selv bestemme om jeg vil leve op til det.

“Det er så dumt, når folk, der er uenige om noget, ender med at hive hinanden i retten. Det er både dyrt og spild af tid. Vi Amish, vi snakker os til rette. Sådan skal det være. Sammenholdet er det vigtigste”, beretter Ben.

“Vi er der allesammen for hinanden. For eksempel, hvis lynet slår ned i en broders lade eller gård, så samles alle Amish og vi bygger det hele op påny, ofte på mindre end et par uger.”

Og mens byggeprojektet forestår, så sørger konerne for proviantering.

Smør blandet med honning og kanel

The Amish er kendt for deres gode og velsmagende, og jeg må tilføje, kalorierige mad. Deres rabarbercrumble-kage og deres kornchokoladeboller og deres særlige udgave af cookies er mundfulde fra himmeriget, får jeg lyst til at skrive. Eller deres delikate hvedeboller, som de forklarer mig er hævet hele tre gange inden de bages. Den bløde lune bolle påsmøres frisk smør iblandet honning og kanel. Heaven! I den lokale Amish-købmandsforretning køber jeg en af deres mange kogebøger. Jeg har fået "Busy Mother's" anbefalet, som er skrevet af seks Amishsøskende. I forordet takker de deres mænd for deres tålmodighed og råd. På mange måder er The Amish økologer, de undgår sprøjtegifte i størst mulig udstrækning og de har også et stort kendskab til urtemedicin, som de tyer til, hvis de bliver syge, fortæller Ben. "Men hvis det ikke virker, ja så må vi jo opsøge en læge." Han har selv været ude for en ulykke som lammede hans halve ansigt. Og Ben lå lang tid på hospitalet.

Amish går også ind for genbrug. De smider meget nødtigt noget ud.

Da jeg er på indkøb med Emma, tager vi hen til en lille selvbetjeningsbutik som ligger i en uoplyst lade, hvor mad der er gået en dag eller to over udløbsdatoen kan købes direkte fra papkasserne til stærkt reducerede priser. Der er ingen kontrol med, at man afregner korrekt for de varer man tager. Den gensidige tillid går igen i Amishsamfundet. Amish laver også gulvtæpper af brugt tøj, som klippes op. Ben viser mig en stue med tre smukke, vævede gulvtæpper, som de har haft siden de blev gift.

"Og se, så gode som nye", Ben slår glad ud med armene. Selv om Amish tilstræber at leve så spartansk som muligt, så frasiger de sig ingenlunde bordets glæder, tværtom er måltidet højt skattet. Her samles den enorme familie, også deraf er Amishfolkets køkkener så usædvanligt store. Husets vigtigste rum.

"Vi har ikke særlige spiseregler, som jøderne har," fortæller Ben. "Men vi drikker ikke vin."

Jeg havde ellers købt en god flaske rødvin, som jeg havde tænkt, at jeg ville byde Ben og Emma på ved vores første middag, men den måtte jeg så indtage i al ensomhed med en følelse af, at det var i smug og i skjul for Guds øje – på mit beskedne værelse – og af et vandglas. Som jeg iøvrigt næste morgen vasker grundigt af inden jeg bærer det ned til Emma i køkkenet.

Emma står op hver morgen kl. fem. Og laver morgenmad til sin familie og i disse dage også til mig. Men først skal vi bede bordbøn. Med foldede hænder bøjer vi hovedet og siger en bøn indeni os selv. Kun et lavt amen lyder fra Ben. Og også et lille et fra mig, sådan hvisket i sympati.

Emma har forberedt et solidt måltid, den bedste havregrød, jeg nogensinde har smagt, smørstegte spejlæg, fra egne høns, ristede tændstiktynde kartoffelstænger, hjemmelavet tomatketchup, tykke pandekager med rabarberkompot til og ristet brød med smeltet smør – dertil tynd kaffe.

Jeg dækker bord og må gerne åbne hendes skabe og skuffer. Jeg vil lægge servietter på bordet. "Only to you", siger hun.

Der serveres et stort morgenmåltid. Her sidder Ben for bordenden og vi starter alle måltider med en bøn indeni os selv. Amish bruger altid grøn farve til duge og gardiner!

The Amish elsker ure til væggen. Her et righoldigt udvalg hos den lokale Amish isenkrammer. De fleste Amish familier har masse af vægure. Men de må ikke gå med armbåndsure, de må ikke smykke sig med noget som helst. Ikke engang vielsesringe.

Ben og Emma er velhavende Amish-folk. De ejer flere huse, men de er meget sparsommelige i deres hverdag. Deres religion tilsiger dem en nøjsom levevis. Amish er imod det moderne forbrugersamfund, hvor man uafsladeligt køber og smider væk. Hos Emma og Ben bliver alt repareret, sokker stoppes som i gamle dage. Alt skal først slides op før der enten købes nyt eller syes nyt. Emma syer alt hendes og Bens tøj.

Hun forklarer, at Amish ikke bruger servietter, de tørrer enten deres mund i ærmet eller i et lommestørklæde af bomuld som de altid har i lommen. Emma er i dag mere åben. Hun vil gerne tale om madopskrifter, den er jeg helt med på, da jeg elsker mad. Og hun finder opskrifter som jeg gerne må affotografere. Men da hun finder ud af, at det ikke er mig, der er den hjemlige kok, men derimod min mand, så ryster hun på hovedet. "Jeg forstår det simpelthen ikke", siger hun. Ikke fordømmende men undrende. Her undlader jeg at informere hende videre om, at min mand også vasker mit tøj og stryger mine bluser.

Den frafaldne søn

Vi taler om deres 6 børn. Den ene af døtrene har 9 børn. Emma og Ben smiler stort og stolt, men så er der lige den anden datter, hun kan desværre ikke få børn, sorgen er ikke til at tage fejl af, men de tilføjer med ægte forældrekærlighed, hvor dygtig og god en kvinde hun ellers er. Og så er der lige den frafaldne søn. Han besluttede, at han ville uddanne sig videre og købte en bil. "Så kunne han jo ikke være en del af os længere", tilføjer Ben. Sønnen flyttede til Montana og giftede sig med en ikke-Amish.

"Vi var meget kede af det i starten", siger Emma og fortsætter "men vi kan rigtigt godt lide hende nu. Hun er en meget religiøs kristen kvinde, så vi ser dem."

Ben nikker og funderer: "Hvis vores søn var endt i en storby og var begyndt at tage narkotika og den slags, ja så ville vi helt bestemt afskrive ham." Ben strammer munden og gentager det flere gange.

Ben vil gerne vise mig videre omkring i Amishland og han sætter sig med velbehag ind i min lejede bil. Jeg forstår ikke... "Er biler ikke strengt forbudt?" "Jo", siger Ben, "men kun hvis man selv kører dem, det er OK hvis andre kører for en."

"Men hvorfor må en Amish ikke selv køre bil?" vil jeg vide. "Fordi så kan han flytte sig for langt væk fra sit folk", forklarer Ben.

Jeg studser kort over, at Ben siger "han", ligesom jeg studsede over, at det hedder grandfatherhouse og ikke grandparentshouse. Men at en kvinde skulle køre bil og eje et hus ligger ikke lige for. Han gætter måske min undren og fortæller mig, at hans Emma da godt kan lide at køre hans bugge. Og det må hun også gerne. Men ingen Amish, hverken piger eller drenge, mænd eller kvinder må køre på cykel, men gerne på løbehjul eller "scooter" som det kaldes på Amishsprog.

Og ganske rigtigt, så ser man på landevejene i og omkring Lancaster County især fuldvoksne mænd med de velvoksne skæg på løbehjul. Det lange hage- og kindskæg, vel at mærke uden overskæg, vidner om at manden er gift. Indtil da er han glatbarberet.

Ben venter ikke længere på, at jeg spørger yderligere ind, men kommer mig i forkøbet.

“Ser du, en cykel kan friste et ungt menneske til at ville køre hurtigere og længere væk, og derfra til at ville køre bil er der ikke langt. Vi vil holde vores folk samlet og tæt.”

Ben fortæller med stolthed, at han og Emma tilhører de gamle og meget bibeltro Amish, som følger deres religion med nidkær bogstavelighed.

Men i mine øjne er Ben alligevel lidt anderledes, han er markant mere åben og talende end langt de fleste Amish. Og på mit spørgsmål om jeg må fotografere dem, så siger han, at jeg godt må fotografere ham, sådan nogle enkelte fotos, men Emma vil ikke stille op og posere. Jeg ser nok lidt skuffet ud, for han skynder sig at tilføje, at hvis hun er i gang med at arbejde og ikke ser ind i kameraet, så er det nok i orden.

The Amish må ifølge biblen ikke lade sig afbillede, fortæller Ben og refererer til 2. Mosebog 20,4, hvor det står udtrykkeligt beskrevet.

Jeg tænker at Ben på sin egen lune måde har fundet veje til at ilte sig selv og sit liv i den stramme tro.

Om han aldrig har haft tanker i retningen af at forlade menigheden? Jo, som ung var han da i tvivl, og Ben fortæller om dengang han en mørk nat sneg sig ud af sin fars hus (som altså aldrig tillige er morens) og tog med toget til New York. Men næste dag fortrød han og vendte hjem igen.

“Ja, ja, man må forstå de unge. Jeg tager dem da også nogle gange i at høre radio, når de kører i buggien.” Ben griner. “De vokser fra det...”

Ben vil nemlig have, at jeg skal tro, at han er en uvidende bondeknold. Han fortæller, at han elsker at rejse med tog, det er tilladt for The Amish, idet toget er et gammelt transportmiddel. Ben nyder at sidde på toget og kigge ud på de skiftende landskaber. Og tale med de andre rejsende. “Da børnene var små tog jeg dem endog en gang med til New York, for at de skulle se udsigten fra The Empire State building.” New York er cirka 2 timers togrejse fra Ephrata.

Telefonhuset

Ben er ikke i tvivl om, at denne verdens tilbud med alverdens elektronik er af det onde.

“Se bare hvordan telefonen har erobret alle menneskers opmærksomhed. I kan være midt i et måltid med jeres familie og så ringer telefonen og du tager den. Du bliver afbrudt uden du har ønsket det. Telefonen overtager dit liv. Giver du mig ikke ret?” Ben prikker mig i skulderen. Vi er ved at være venner.

“Jo”, erkender jeg, endog ærligt, “men er det ikke svært at få ting til at fungere, når man er stået af alle elektroniske kommunikationsformer?”

Og her er det så, at han vil vise mig noget. Vi skal ud af huset, og han peger på en lille bygning i baghaven. Det er hans telefonhus.

Guds ord på væggen og ure og nips som fortsat er i den oprindelige cellofanindpakning.

Vægpynt med malerier og fotos er ikke tilladt hos The Amish, til gengæld må de gerne have nips på hylderne. Og de har mange nips, gaver fra de utallige besøgere hos hinanden.

“Jeg har sådan en gammeldags telefon, du ved med landlinje og med en telefonsvarer tilsluttet. Så kan folk ringe og lægge en besked til mig, og så ringer jeg tilbage, når det passer mig.”

Det er et system, erfarer jeg, som de fleste Amish har her og som er lovligt ifølge deres præst. Bare så lang tid at telefonen ikke er en del af hovedhuset. Står den udenfor, så tæller den nemlig ikke.

“Men som jeg ser det, så flytter I jer jo væk fra fortiden og nærmer jer nutiden?”

“Ja, vi flytter os, men meget, meget langsomt.”

“Men måske en dag så kører I i bil og flyver, kan det tænkes?”

“Måske, men det bliver ikke i min levetid. Ej heller i mine børns.”

Ben fortæller, at hans søn Andy, som har en succesfuld anlægsgartnervirksomhed, næsten hver dag har brug for en bil for at komme ud til kunderne, og her er systemet, at Andy så har hyret en “English” til at køre for ham. At Andy også kan køre bil, betror Ben mig, men Andy har dog kun bakket en bil ind og ud af en garage, tilføjer Ben.

Jeg møder Andy en halvsen aften, hvor Emma og Ben og jeg er blevet oppe. De vil gerne have, jeg skal møde ham, han er deres store stolthed, han har vundet stribevis af førstepræmier i træskæring med kædesav, han er succesrig i sin forretning, han er uendelig dygtig med sine hænder.

Jeg havde forestillet mig, at en søn der bor hjemme hos sine forældre som 37-årig nok var et lille skravl eller en Obelix-rund tønne, men, omend Andy har den karakteristiske grydeklipping for Amishmænd, så ligner han en mellemting mellem Aleksander Skarsgaard som Tarzan og Harrison Ford som ung.

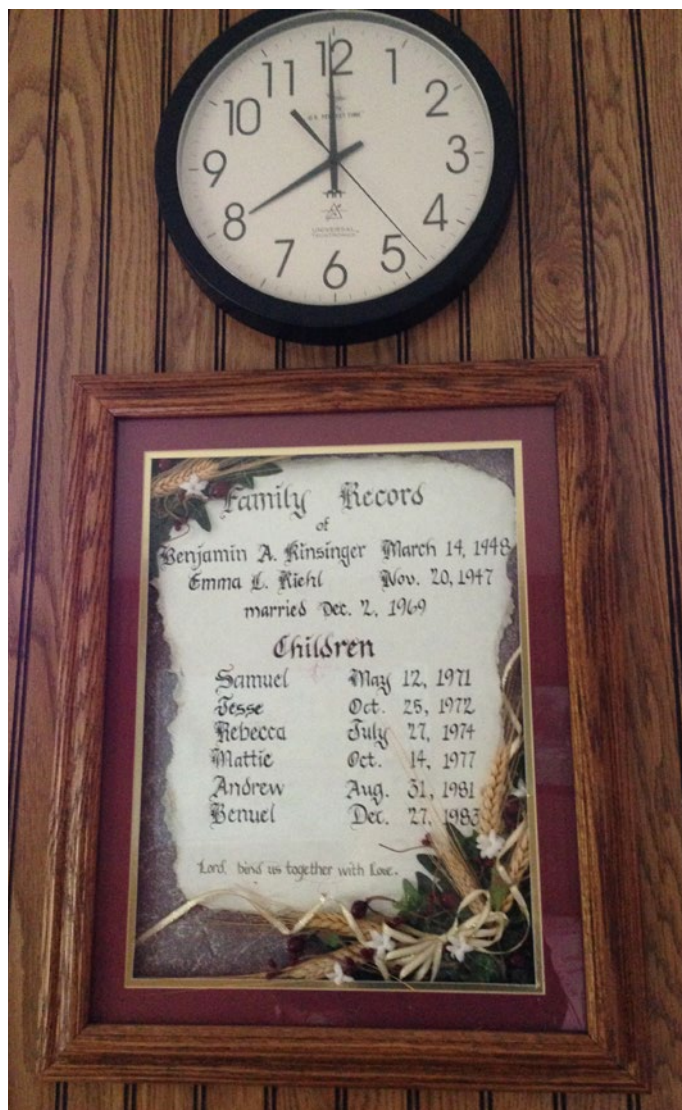
Andy er høj og muskuløs og med de venligste blå øjne og med den mest behagelige stemme. Men Andy har ikke fundet sin kone endnu. Selv om mit gæt er, at hele Lancaster og omegns unge Amishkvinder i årevis har stået på spring. Det plager Ben og Emma, og især Ben vender tilbage til det flere gange. Han kan ikke rigtig forstå det.

Andy lever sit eget liv med sine kammerater, og de tager ofte op til Andys selvbyggede hytte i bjergene, hvor de går på jagt. Ja, det er en “English” der kører dem. Og om vinteren går drengene i saunaen, som Andy har bygget i baghaven, og så ruller de sig bagefter i sneen. Fortæller Ben. Andy har det godt.

Henrys farm

Næste dag foreslår Ben, at vi skal køre ud til hans datter Mattie, som bor på en farm, cirka 3 og en halv times kørsel derfra med Bens bugge, men kun en time med min lejede bil.

Mattie er gift med Henry, og de har med deres egne hænder i fællesskab bygget deres hus og hestestald, og Mattie har endog været oppe på taget og fungeret som bygningsarbejder, fortæller Ben og plirrer lidt med øjnene, for det er jo både vovet og usædvanligt, men når Ben og Emma omtaler gården, omtaler de den udelukkende som “Henrys farm”.

The Amish har ikke mange materielle krav til deres tilværelse, men de er alle meget begejstrede for vægure. Her et af Ben og Emmas mange ure. Og nedenunder optegnelsen over deres familie. Det er også sædvane hos Amish at lave korte levnedstforløb over afdøde familiemedlemmer og hænge det op på væggen.

Deres datter, Mattie, er taget helt ud af ejerskabet. Denne patriarkalske forståelse af ejendomsret er gængs for Amish-familier.

Emma har glædet sig til den sjældne køretur væk fra hjemmet, kan jeg fornemme. Hun har klædt sig om til besøget og er nu i et totalt sort antræk, og den hvide kyses lange bændler har hun bundet i en særlig sindrig dobbeltsøjle. Ben og Emma har en gave med til datteren, en lille sangfugl.

Mor og datter og far og datter hilser på hinanden. De giver hinanden hånden.

Omfavnelser og kys er ikke en del af Amish-normen. Vi taler på tilbagevejen om deres forhold til børneopdragelse. Om de slår deres børn? "Jo, det gør vi da, som en del af opdragelsen, men en "English" må bare ikke se det, for så kan vi risikere de indrapporterer det til myndighederne. Er det ikke vanvittigt?" spørger Ben mig. Jeg mumler lidt. Og Ben forfølger ikke emnet yderligere. Ben kommer derimod ind på emnet homoseksualitet. Det synes han er forkasteligt. Om jeg ikke tror, det er noget, man kan lade være med, som er tillært?

"Bestemt ikke, det er sådan, den person er. Det kan ingen eller intet ændre." Jeg siger det med eftertryk. Ben ser tænksom ud og kigger ud af vinduet.

Da jeg næste dag skal rejse videre overrækker Ben mig en hestesko, gamle Misty har nemlig lige fået nye sko. Jeg skal have den med til Danmark, hvor han gerne en dag vil komme og besøge mig, siger han. Og så skal jeg huske at hænge hesteskoen op så den vender som et U. Ellers falder al lykken ud.

Ben blinker til mig, og da jeg vil give ham min hånd til farvel, sker der det uventede og overraskende, at han tager et lille skridt frem, kommer helt tæt på og giver mig et klem. Jeg spørger herefter forsigtigt Emma om jeg monstro må give hende en omfavelse. "You may", siger hun og smiler mig lige ind i ansigtet og åbner sine arme...

The Amish må ikke besmykke deres vægge med malerier og fotos, men et par års kalendre med heste og bondehusmotiver er OK. Og lidt tørrede blomster på en hylde. Bemærk lampen som får sin strøm via en batteridrevet boremaskine.

Ben i sit telefonhus... The Amish må af deres præst gerne have en gammeldags landlinje, men telefonen skal være langt fra huset, så den ikke griber ind i deres hverdag. Og de, der ringer efterlader beskedder på den tilknyttede telefonsvarer. Så ringer Ben tilbage når det passer ham. "Jo, jo, vi flytter os, men meget, meget langsomt", siger Ben.